

Balto apkaklīšu noziegumi

Jēdziens “balto apkaklīšu noziegumi” (angl. [white collar crimes](#)) pirmo reizi tika lietots ASV 1939. gadā.

Ar šo nejuridisko terminu apzīmē noziegumus, kurus no citiem noziedzības veidiem pirmām kārtām atšķir šo noziegumu subjekta (nozieguma izdarītāja, noziedznieka) raksturojošās īpašības. “Balto apkaklīšu noziegumi” ir noziegumi, ko izdara valsts (valsts un pašvaldības) vai biznesa pārstāvji, amatpersonas un ierēdņi. Šiem noziegumiem ir finanšu motīvi – tieksme iegūt naudu, mantu vai pakalpojumus vai izvairīties to zaudēšanas vai nodrošināt sev kaut kādas personiskas vai lietišķas priekšrocības.

Kādi noziegumi ietilpst šajā kategorijā?

Tie ir Latvijas Republikas Krimināllikuma XIX nodaļā “Noziedzīgi nodarījumi tautsaimniecībā” paredzētie noziegumi, kas ir saistīti ar korupciju, komerciālo uzpirkšanu, krāpšanu ekonomikas jomā, iekšējās informācijas nelikumīgu izmantošanu un manipulācijām finanšu tirgos, neatļautu finanšu instrumentu izlaišanu, reiderismu, izvairīšanos no nodokļiem un tiem pielīdzinātajiem maksājumiem, neatļautu labumu pieņemšanu, bankas noslēpuma vai komercnoslēpuma neatļauto iegūšanu un izpaušanu, kā arī finanšu tirgus iekšējās informācijas nelikumīgu izpaušanu, tā saucamajām “viltus” maksātnespējas un bankrota procedūrām, ziņu nesniegšanu un nepatiesu ziņu sniegšanu par līdzekļu piederību un patieso labuma guvēju, kā arī noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu u.c.

“Balto apkaklīšu noziegumu” rezultātā radītais kaitējums valsts un legālā biznesa interesēm desmitiem reižu pārsniedz kaitējumu, kas tiek radīts “tradicionālo” noziegumu pret īpašumu (zādzības, laupīšanas, izspiešanas, mantas iznīcināšanas vai bojāšanas) izdarīšanas rezultātā. Tieši “balto apkaklīšu noziegumu” veido tā saucamo “ēnu ekonomiku”, ar kuru tik aktīvi šodien cīnās Latvijā.

Kādi sodi ir paredzēti par “balto apkaklīšu noziegumiem”?

Ņemot vērā “balto apkaklīšu noziegumu” valstij un sabiedrībai nodarīto lielo kaitējumu, kā arī, bez pārspilējuma, milzīgos draudus, kurus šis noziedzības veids rada valsts pastāvēšanai, likums “balto apkaklīšu noziegumus” kvalificē kā smagus vai sevišķi smagus noziegumus, proti, tādus, par kuriem likumā ir paredzēta brīvības atņemšana attiecīgi uz laiku, ilgāku par trim gadiem, bet ne ilgāku par astoņiem gadiem, vai uz laiku, ilgāku par astoņiem gadiem.

Šajā sakarā ir jāatzīmē, ka šobrīd Latvijā izveidojusies tiesu prakse liecina par to, ka par tādiem “balto apkaklīšu noziegumiem”, kā, piemēram, izvairīšanās no nodokļu nomaksas tiesas gandrīz visos gadījumos kā sodu piespriež reālo brīvības atņemšanu.

Kā papildsodu brīvības atņemšanai par šāda veida noziegumiem likums paredz, un tiesas aktīvi piemēro arī mantas konfiskāciju, tiesību atņemšanu (atņem tiesības uz noteiktu vai visu veidu komercdarbību vai uz noteiktu nodarbošanos vai tiesības ieņemt noteiktu amatu), kā arī citus papildsodus (naudas sodu, piespiedu darbu).

Kāda ir situācija ar “balto apkaklīšu noziegumiem” Latvijā?

Sakarā ar pēdējo gadu laikā veikto Latvijas finanšu sektora uzraudzības [“kapitālo remontu”](#) Latvijā aktivizējas un ievērojami pastiprinās cīņa ar “ēnu ekonomiku”. Šo notikumu rezultātā tādu “balto apkaklīšu noziegumu” kā noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanas un izvairīšanās no nodokļiem un tiem pielīdzinātajiem maksājumiem apkarošana kļuva par vienu no Latvijas tiesībsargājošo iestāžu prioritātēm. Savukārt Latvijas banku un nebanku sektorā tika ievērojami pastiprināta kontrole pār klientu darījumiem.

Šādā situācija gandrīz ikviens var sastapties, piemēram, ar bankas prasībām sniegt paskaidrojumus par savā bankas kontā esošo līdzekļu izcelsmes avotiem vai pat kļūt par tiesībsargājošo iestāžu uzmanības subjektu saistībā ar aizdomām par konkrētai personai piederošās mantas izcelsmes likumību.

Latvijā katru gadu pieaug saistībā ar “balto apkaklīšu noziegumiem” ierosināto kriminālprocesu skaits. Piemēram, 2017. gadā ierosinātas 104 krimināllietas par noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizāciju, 2018. gadā - 188, bet 2019. gadā - jau 218 lietas.

Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija jeb naudas “atmazgāšana”

Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācija jeb naudas “atmazgāšana” ir darbības, kuru rezultātā līdzekļi, kas iegūti no nelegālām/kriminālām darbībām (piemēram, izvairīšanās no nodokļu un tiem pielīdzināto maksājumu nomaksas, krāpšana elektroniskā vidē, nebanku kredītu krāpšana, finanšu piramīda, neregistrēta vai nelicencēta uzņēmējdarbība, krāpšana, kas saistīta ar publiskā finansējuma saņemšanu, noziedzīgs nodarījums, kurā ir iesaistīta Latvijas Republikas politiski nozīmīga persona, noziedzīgs nodarījums, veicot Latvijas Republikas valsts amatpersonas pienākumus, koruptīvas darbības, viltotu dokumentu izmantošana, krāpšana maksātnešpējas procesā, cita veida krāpšana) tiek virzīti caur finanšu sistēmu tādā veidā, lai rastos iespāids, ka līdzekļi iegūti no likumīgiem avotiem. Izdošanās gadījumā likumpārkāpēji gūst labumu no šādi iegūtiem līdzekļiem.

Atbildību par izvairīšanos no nodokļu nomaksas paredz Krimināllikuma 195. pants.

Latvijas tiesību akti nosaka, ka par noziedzīgi iegūtiem līdzekļiem ir uzskatāmi līdzekļi, kuri tieši vai netieši iegūti personas īpašumā vai valdījumā, izdarot noziedzīgu nodarījumu vai citos Kriminālprocesa likumā noteiktajos gadījumos.

Noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijai parasti ir trīs stadijas:

1. ievietošana (placement), kad skaidra nauda vai tās ekvivalents tiek ievietots finanšu sistēmā;
2. izkārtošana (layering), kad tiek veikta virkne sarežģītu finanšu darījumu, lai maskētu naudas izcelsmi;
3. integrācija (integration), kad līdzekļi tiek integrēti atpakaļ ekonomikā tā, lai izskatītos, ka to izcelsme ir likumīga.

2019. gada 24. decembrī stājās spēkā grozījumi Kriminālprocesa likumā, kas paredz sekmēt efektīvāku finanšu un ekonomisko noziedzīgo nodarījumu izmeklēšanu. Iecerēts, ka izmaiņas Kriminālprocesa likumā stiprinās iespējas cīnīties pret noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizēšanu un saukt personas pie kriminālatbildības par šo noziegumu. Piemērām, līdz ar grozījumiem Kriminālprocesa likuma 125. pants “Fakta legālā prezumpcija” papildināts ar trešo daļu, kas paredz: ja kriminālprocesā iesaistītā persona nespēs ticami izskaidrot izcelsmi mantai, ar kuru veiktas legalizēšanas darbības, un pierādījumu kopums procesa virzītājam dos pamatu pieņēmumam, ka manta, visticamāk, ir noziedzīgi iegūta, tas būs uzskatāms par pierādītu. Vienlaikus Kriminālprocesa likums papildināts ar 126. panta trešo prim daļu, kas nosaka: ja persona noteiktā termiņā nesniedz ticamas ziņas par mantas izcelsmes likumību, šai personai tiek liegta iespēja saņemt atlīdzību par kaitējumu, kas tai nodarīts saistībā ar kriminālprocesā noteiktajiem ierobežojumiem rīkoties ar šo mantu.

Izvairīšanās no nodokļu un tiem pielīdzināto maksājumu nomaksas

Par izvairīšanos no nodokļu un tiem pielīdzināmo maksājumu nomaksas un peļņas vai citu ar nodokli apliekamo objektu slēpšanu vai samazināšanu, ja ar tām nodarīti lieli zaudējumi valstij vai pašvaldībai, paredzēta kriminālatbildība. Kriminālatbildība iestājas, ja nenomaksāto nodokļu pamata parāda summa ir lielāka par 50 mēnešalgām.

Atbildību par izvairīšanos no nodokļu nomaksas paredz Krimināllikuma 218. pants.

Izvairīšanās no nodokļu nomaksas ir tīša un apzināta darbība.

Privātpersonai, kura saņem tikai darba algu, ir gandrīz neiespējami sasniegt nenomaksāto nodokļu summu 50 mēnešalgu apmērā. Taču jābūt uzmanīgam ar nekustamā īpašuma pārdošanu un citiem lielākiem darījumiem.

Kā uzvesties, ja pret Jums izvirza aizdomas/apsūdzības “balto apkaklīšu noziegumu” izdarīšanā?

“Balto apkaklīšu noziegumi” neaprobežojas ar krimināltiesību jomu. Šāda veida lietās klienta intereses pārstāvošajam advokātam ir jābūt plašam zināšanām un pieredzei arī finanšu jomā, kā arī labi jāpārzina šo jomu reglamentējošos normatīvos aktus.

Parasti “balto apkaklīšu noziegumus” izdara cilvēki, kuriem nav kriminālas pagātnes, kuri nav pazīstami ar kriminālo pasauli, un kuriem īsti nav priekšstats par sekām, kuras nes attiecīgā apsūdzība, kura papildus ierakstiem par sodāmību radīs cilvēkam nopietnu reputācijas kaitējumu un materiālos zaudējumus, negatīvi ietekmes privāto dzīvi, turpmāku karjeru un nodarbinātības iespējas.

Vēl pirms apsūdzības uzrādīšanas “balto apkaklīšu nozieguma” izdarīšanā Jūs aicinās pie izmeklētāja uz pratināšanu. Atsevišķos gadījumos ir iespējama Jūsu aizturēšana. Šādā situācija ir svarīgi atcerēties, ka tiesības saņemt advokāta juridisko palīdzību ir vienas no Jūsu būtiskākajām tiesībām. Uzreiz pēc Jūsu iesaistīšanas kriminālprocesā ir nepieciešams prasīt nodrošināt Jums iespēju izmantot advokāta juridisko palīdzību. Lielākā daļā gadījumos advokāta juridiskā palīdzība kriminālprocesa sākuma stadijā ievērojami ietekmē Jūsu lietas pozitīvo iznākumu.

NJORD LAW FIRM advokāti sniedz juridisko palīdzību un īsteno aizstāvību kriminālprocesos par “balto apkaklīšu noziegumiem”. Mūsu biroja advokātiem ir liela juridiskās palīdzības un aizstāvības pieredze šādas kategorijas lietās. Mēs palīdzēsim Jums izvēlēties pareizu aizstāvības pozīciju un Jūsu lietas vēšanas visefektīvāko taktiku un stratēģiju.

EDUARDS VAISLA
ZVĒRINĀTS ADVOKĀTS,
VECĀKAIS JURISTS

(+371) 67 313 315
EV@NJORDLAW.LV

SERGEJS PETROVS
ZVĒRINĀTS ADVOKĀTS,
PARTNERIS

(+371) 67 313 315
SP@NJORDLAW.LV